

Tone Smolej

Disertacije s področja slovenske literarne zgodovine

Poglavje se ukvarja s sedmimi doktorati s področja slovenske literarne zgodovine, ki so bili zagovarjani med letoma 1897 in 1912, v obdobju, ko je tudi na dunajski slavistiki prihajalo do menjave generacij, kar je vsaj deloma vplivalo na izbor naslovov.

Ustanovitev katedre za slovansko filologijo na dunajski univerzi je povezana z meščansko revolucijo leta 1848, bila je prvi politični uspeh prizadevanj slovanskih narodov Avstrije, ki so istega leta imeli v Pragi znameniti kongres. Oktroirana ustava iz leta 1849 je priznavala enakopravnost vseh avstrijskih »plemen«, ki imajo nedotakljivo pravico do ohranitve in negovanja svoje nacionalnosti in jezika. Novoustanovljeno avstrijsko Ministrstvo za uk in bogočastje se je kmalu lotilo dela, predvideni sta bili dve katedri, za slovansko filologijo ter za slovansko starinoslovje (*Altertumskunde*). Ob tem ni odveč poudariti, da je romanistika dobila katedro šele v šestdesetih, anglistika pa šele v sedemdesetih letih 19. stoletja. Na prvo slavistično katedro so pozvali dvornega bibliotekarja Frana Miklošiča, na drugo pa pesnika Jana Kollárja, ki je kmalu nato umrl, zato se je odtlej s starinoslovjem ukvarjala jezikoslovna katedra. Čeprav si je Jernej Kopitar že v prvi polovici 19. stoletja prizadeval za uveljavitev slavistike na dunajski univerzi, je to uspelo šele njegovemu učencu Miklošiču, ki je s svojimi raziskavami postal tisto, kar pomenita Grimm za germanistiko in Diez za romanistiko, njegov *Lexicon Paleoslovenico-Graeco-Latinum* je še danes zakladnica stare cerkvene slovanščine. Pod Miklošičem sta cvetela primerjalno slovansko jezikoslovje in preučevanje staroslovenskih spomenikov, literarna zgodovina pa ni bila v ospredju njegovega zanimanja. Slavistika se je širila, ko se je v sedemdesetih letih 19. stoletja pojavila potreba po profesorjih slovanskih jezikov na srednjih šolah. Leta 1886 je Miklošiča zamenjal Hrvat Vatroslav Jagić, ki je bil poprej profesor v Odesi in Sankt Peterburgu, urejal pa je tudi mednarodno revijo *Archiv für slavische Philologie*. Jagić, ki je ustanovil tudi Seminar za slovansko filologijo, je postavil domovino stare cerkvene slovanščine v Makedonijo. Leta 1893 se mu je priključil še Čeh Konstantin Jireček, ki je pokrival zgodovino slovanskih narodov. Ko se je Jagić upokojil, so leta 1908 njegovo mesto razdelili na dva ordinariata, Hrvat Milan Rešetar je pokrival

južnoslovanske jezike in književnosti, Čeh Václav Vondrák pa severnoslovanske, staro cerkveno slovanščino ter primerjalno slovnico. To so bila zlata leta dunajske slavistike, saj se je stanje kmalu spremenilo: leta 1918 je Jireček umrl, Rešetar je odšel v Zagreb, Vondrák pa je pomagal pri ustanavljanju brnske univerze.¹

Prva doktorata slovenskih kandidatov – slavistov – sta bila s področja dialektologije (Karel Štrekelj) in stare cerkvene slovanščine (Vatroslav Oblak), tretji pa je bil že iz slovenske literarne zgodovine. **Fran Vidic** (1872–1944) je leta 1897 absolviral klasično filologijo in slavistiko. Pri Wilhelmu Hartlu je poslušal zgodovino Homerske kritike, pri Karlu Schenklu rimsko in grško tragedijo, pri Theodorju Gomperzu pa Platonovo apologijo. Vondrák mu je predaval oris češke gramatike, František Pastrnek starocerkvenoslovansko slovnico, Jagić zgodovino slovanske filologije, slovansko starinoslovje ter primerjalno slovansko jezikoslovje, Rešetar srbohrvaško gramatiko, Jireček pa južnoslovansko zgodovino. Poslušal je tudi dva slovenska slavista, in sicer Karla Štreklja (Izbrana poglavja slovanske tematologije) in Matijo Murka (Jan Kollár in njegova povezava z drugimi Slovani). Pri Rudolfu Meringerju pa je imel primerjalno gramatiko litovščine. Čeprav je bil pri študiju poudarek na historični in komparativni gramatiki, je bilo nekaj predavanj iz književnosti. Jagić je tedaj predaval moderno rusko književnost in literarno zgodovino južnih Slovanov v 16. in 17. stoletju, Vondrák pa češko književnost.

Vidic je že v šestem semestru, spomladi 1896, začel zbirati gradivo za svojo disertacijo. Frana Levca je tedaj z Dunaja spraševal, če se v Licejski knjižnici hrani Vodnikova in Kopitarjeva korespondenca s Zoisom: »Ali bi se dalo to tako doseči, da piše Jagić v imenu slo. seminarja in prosi, da se nam za nekaj časa prepuste pisma, ako bi to imelo kaj uspeha, mi Jagić gotovo stori to uslugo, ker se sam silno zanima za to korespondenco in me je že večkrat popraševal o njej.«² Ker je Jagić izdal korespondenco med Dobrovskim in Kopitarjem,³ je Vidica spodbujal, naj raziskuje Valentina Vodnika, ki ga dopisovalca večkrat omenjata. Očitno je delo dobro napredovalo, saj je Vidic že na začetku oktobra poročal Murku, da je disertacijo končal in jo namerava osebno vložiti.⁴ Disertacijo *Valentin Vodnik's*

1 Rudolf Jagoditsch: Die Slavistik an der Universität Wien (1849–1963). V: *Studien zur Geschichte der Universität Wien III*. Graz. Köln: Böhlau, 1965, str. 28–54.

2 Fran Vidic: Pismo F. Levcu. Dunaj, 10. 5. 1896. NUK Rz Ms 1409.

3 *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. Herausgegeben von V. Jagić. Berlin: Wiedemann, 1885.

4 Fran Vidic: Pismo M. Murku, Št. Pavel, 8. 10. 1896. NUK Rz Ms 1119.

Leben, Dichtungen und Sprache (Vodnikovo življenje, pesništvo in jezik, 1897) sta Jagić in Jireček aprobirala novembra naslednjega leta in Vidic je bil pripuščen k rigorozom, Jagić je njegovo slavistično znanje ocenil z odliko. Po filozofskem rigorozu (Jodlovo psihologijo je označil za grozno morijo in muko)⁵ je bil 16. februarja 1898 promoviran. Poldrugi mesec pozneje je Vidic Jagića povprašal, če se mu zdi, da je delo zrelo za objavo v reviji *Archiv für slavische Philologie*.⁶ Ko je prejel pozitiven odgovor, je zaprosil za vrnitev disertacije,⁷ ki se je zato ohranila v njegovi zapuščini in je v omenjeni reviji izšla v dveh nadaljevanjih.⁸ Prva poglavja je Vidic posvetil Vodnikovi biografiji, pri tem pa uporabil številne objavljene vire ter navedke v Jagićevi redakciji korespondence, ki je osvetlila odnose med Kopitarjem in prvim slovenskim pesnikom. V oceni disertacije je Jagić zapisal, da je bilo kandidatovo iskanje virov o pionirju slovenske književnosti nove dobe okronano z uspehom, sodba o razmerjih med vodilnimi osebnostmi pa je izrečena s premislekom in dobro utemeljena.⁹ Ustrezno je prikazan tudi Vodnikov odnos do Francozov. Čeprav je izrekel biografskemu delu pohvalo, bi si Jagić pri morebitni objavi želel temeljitejšo podobo šolstva pred, med in po francoski okupaciji, kar je Vidic pri natisu tudi upošteval. Podobne očitke je v svoji ločeni oceni zapisal tudi Jireček.¹⁰ Več pripomb je imel Jagić na poglavje o Vodnikovi poeziji, kjer je govor tudi o Zoisovih literarnih nasvetih. V disertaciji je mentor pogrešal razlago, od kje Zoisu okus pri ocenjevanju Vodnikove poezije, doktorand bi moral bolj upoštevati Zoisovo italijansko izobrazbo. Zois je bil prepričan, da mora biti pravi pesnikov vir ljudska poezija, kar je Vidic povezoval z romantičnim tokom. Jagića pa je motila pretirana uporaba izraza romantika, saj da baron ni bil pod vplivom nemške romantike. V rokopisni različici disertacije Vidic meni, da lahko Vodnika – upoštevajoč njegov odnos do ljudske poezije in njegovo dožemanje ljudskega življenja – imenujemo romantika, ne v smislu romantične šole, marveč v smislu tistega duhovnega toka, ki se je odvrnil od klasicizma in poudarjal lepoto ljudskega duha in vrednost ljudskih nazorov. Ta misel je zaradi mentorjeve kritike v tiskani verziji spremenjena: »Mit Rücksicht also auf das Verhältniss Vodnik's zum Volkslied und seiner Auffassung des Volkslebens können wir Vodnik einen

5 F. Vidic: Pismo M. Murku, Št. Pavel, 15. 1. 1898. NUK Rz Ms 1119.

6 F. Vidic: Pismo V. Jagiću, Št. Pavel, 8. 4. 1898. Nacionalna i sveučilišna knjižnica v Zagrebu. R 4610b.

7 F. Vidic: Pismo V. Jagiću, Št. Pavel, 20. 4. 1898. Prav tam.

8 Fr. Vidic: Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 23 (1901), str. 386–461; let. 24 (1902), str. 74–103.

9 V. Jagić: Dissertation des Herrn Fr. Vidic. Archiv der Universität Wien (v nadaljevanju UAW), F. Vidic Rigorosenakt. PN 1091.

10 K. Jireček: Dissertation des Candidaten Franz Vidic. Prav tam.

›waterländischen Dichter«, nennen, im Sinne der geistigen Strömung, die sich gegen den Klassicismus auflehnte und die Schönheit des Volksgeistes, den Werth der Volksanschauung betonte.«¹¹ Vidic Vodnika primerja s Herderjem, saj je tudi on zbiral ljudsko pesništvo in z njim obogatil umetniško poezijo, kot Adelung je iskal med ljudstvom zaklade in kot mnogi sodobniki se je navduševal nad preteklostjo svojega naroda. Vodnik je bil otrok svojega časa, romantik, četudi ni imel vihravega navdušenja svojih sodobnikov, kar je bila posledica njegovega umirjenega značaja.¹² Uporabe pojma romantika torej tudi v tiskani verziji ni opustil. Ustreznejši termin bi bil predromantika, ki pa se je pojavil in uveljavil šele v poznejših desetletjih.¹³ Vidic se v disertaciji kot klasični filolog natančno ukvarja tudi z vplivi anakreontike, ki je bila po njegovem mnenju glavna poteza pesnikove muze.¹⁴ Precizno je opisal nastanek tovrstne poezije v Grčiji in razvoj te zvrsti pri Francozih in Nemcih, kar je vplivalo tudi na slovansko recepcijo. Vodnik je prevedel 14 pesmi iz grščine v slovenščino. Tudi sicer je v Vodnikovi poeziji po mnenju Vidica prisotno veselje do življenja, nikjer ni opaziti turobnosti ali žalobne resnobnosti, vedrina je temeljna sestavina njegove poezije, iz njegove poezije veje ljubkost, nežnost.¹⁵ Vidic tudi natančno popisuje basen v nemški in francoski literaturi ter vznik tega žanra pri Vodniku. Sicer pa je Jagić pohvalil Vidičevo razlago Vodnikove *Ilirije oživljene* in analizo pesnikovega jezika v tretjem delu. Jireček pa je v svoji oceni zapisal, da velja Vidic za enega najboljših učencev Seminarja za slovansko filologijo. Ko je disertacija izšla v reviji *Archiv für slavische Philologie*, je doživela v slovenskem časopisju kar nekaj naklonjenih recenzij.¹⁶ Vidic je tedaj že študiral pravo in pozneje deloval kot slovenski urednik avstrijskega Državnega zakonika. Ko je bil po prvi svetovni vojni na Dunaju član likvidacijske komisije, je svojega nekdanjega mentorja večkrat obiskal in mu pomagal v času pomanjkanja.

Ivan Prijatelj (1875–1937) se je najprej jeseni 1898 vpisal na Medicinsko fakulteto in menda že začel študirati zoologijo pri prof. Grobbenu, nato pa je v univerzitetni knjižnici začel prebirati ruske narodne pesmi in v »svet infuzorij mu

11 Fr. Vidic: V. Vodnik, str. 451.

12 Prav tam.

13 Janko Kos: *Predromantika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1987, str. 7.

14 To poglavje je Vidic objavil pod naslovom Vodnikov anakreontizem. V: *Ljubljanski zvon*, let. 19 (1899), str. 562–564.

15 Fr. Vidic: V. Vodnik, str. 454; F. Vidic: Vodnikov anakreontizem, str. 564.

16 A. Kalan: Valentin Vodnik. V: *Dom in svet*, let. 15 (1902), str. 56–58. J. Tominšek: Fr. Vidic. Valentin Vodnik. V: *Ljubljanski zvon*, let. 22 (1902), str. 65–66.

treščijo nenadoma velikani ruskih bylin.«¹⁷ Ker je že v gimnaziji prevedel Puškinovo povest *Kapitanova hči*, je naenkrat videl jasno pred seboj cilj svojega življenja in dela, zato se je po mesecu dni prepisal na Filozofsko fakulteto, na slavistiko, kjer je tedaj Jagić predaval etnografijo vzhodnih in južnih Slovanov in obravnaval tudi ruske narodne pesmi. Po koncu prve ure se je Prijatelj oglasil pri profesorju in se ponudil, da bi imel prihodnjič že referat, kar se je tudi zgodilo.¹⁸ Za Prijatelja se je nato začelo »sijajno življenje«: »Jagić mu je popolnoma zaupal, vsa njegova bogata knjižnica mu je bila na razpolago, cele ure se je profesor pogovarjal s svojim dijakom, pripovedoval razne dogodbe iz svojega bogatega znanstvenega življenja, uvajal ga v strokovna vprašanja ter skrbel zanj v dušnem in telesnem oziru.«¹⁹ Pri Jagiću je sicer poslušal skladnjo slovanskih jezikov, primerjalno slovansko in rusko historično slovnico, pri Jirečku pa je imel predavanja iz zgodovine balkanskega polotoka v srednjem veku. Nekaj je bilo predavanj iz književnosti: Jagić je predaval rusko literarno zgodovino 19. stoletja, Rešetar zgodovino srbohrvaške književnosti, Murko pa južnoslovansko književnost po letu 1830. Prijatelj je poslušal tudi predavanja iz nemške književnosti (Jakob Minor), iz klasične filologije (Edmund Hauler) in filozofije. V času študija je Prijatelj objavljale članke o ruski književnosti ter zbiral gradivo za razpravo o Puškinu v slovenskih prevodih, ki velja za prvi komparativistični spis v slovenskem jeziku, Jagić pa ga je objavil v monografiji o Puškinu v južnoslovanskih književnostih. Poleti 1901 se je Prijatelj intenzivno loteval pisanja disertacije in Jagiću tožil, da mu graški profesor Seuffert ne pusti vpogleda v Grünovo korespondenco: »Torej iz nacionalne slepote možje ne puste človeku, da bi pokukal v ostalino, za katero se oni sicer malo brigajo.«²⁰

Na koncu študija je Prijatelj prijavil disertacijo z naslovom *Studien zur Geschichte der slovenischen Wiedergeburt* (Raziskave zgodovine slovenskega preporoda), ki je bila aprobirana oktobra 1902. Anton Slodnjak omenja »ugodno, vendar dovolj kritično oceno« prof. Jagića,²¹ vendar ne navaja podrobnosti. Mentorjeva kritika je zadevala predvsem strukturo disertacije, ki sta jo sestavljala uvod in dodatek. V uvodu je Prijatelj orisal kulturno podobo Slovencev od Jožefa II. do tridesetih let 19. stoletja in podal karakteristiko temeljnih osebnosti v kontekstu idej, ki so obvladovale

17 Anton Slodnjak: Življenje in delo Ivana Prijatelja. V: *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*. Ljubljana: Merkur, 1935, str. IX.

18 Prav tam.

19 Prav tam.

20 Ivan Prijatelj: Pismo V. Jagiću, 31. 7. 1901. Nacionalna i sveučilišna knjižnica v Zagrebu. R 4610b.

21 Anton Slodnjak: Ivan Prijatelj med slovstvenimi zgodovinarji svoje dobe. V: *Prijateljev zbornik*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975, str. 27.

tedanjo družbo. V drugem delu pa je opisal Prešernovo življenje in poezijo. Jagić je ta del označil za premalo izčrpnega, bolj fragment bodočih prešernoslovnih raziskav. Prijateljve raziskave »simpatičnega, ne nepomembnega, čeprav v zadnjem času od prof. Korša precenjenega pesnika,« da so mu znane.²² Korš je prav tedaj izdal prevod pesmi Franceta Prešerna, ki ga je v uvodu razglasil za enega najboljših slovanskih pesnikov.²³ Ker je uvod preobširen in brez povezave z nadaljevanjem, bi po mnenju mentorja Prijatelj bolje storil, če bi se omejil le na kulturno podobo omenjenega obdobja in pustil Prešerna ob strani. Jagić je pohvalil uporabo gradiva iz korespondence Dobrovskega in Kopitarja, pri Vodniku pa bi moral kandidat bolj poudariti zasluge pri šolstvu. Iz Jirečkove ločene ocene pa izvemo, katere duhovne tokove je Prijatelj preučeval: jožefizem, janzenizem in dunajski neokatolicizem. Jireček je pohvalil tudi obrazložitev Uhlandovih vplivov na Prešerna.²⁴ Jagić pa je poudaril Prijateljveo nadarjenost za znanstveno delo, saj temelji na dokazih, arhivskem gradivu, njegove sodbe so previdne, prikazuje privlačno, v izbrani obliki, ne da bi zapadel v fraze feljtonistične površinskosti. Jagić je disertacijo nameraval priporočiti v tisk Akademiji znanosti in umetnosti na Dunaju, a se je temu uprl germanist Richard Heinzl, češ da je problem preveč neznamen in da je avtor prehud slovenski nacionalist.²⁵ V Prijateljveji zapuščini je ohranjen nemški rokopis brez izvirne naslovnice z novim naslovom: Fünfzig Jahre slovenischen geistigen Lebens (1780–1830) von Dr. Ivan Prijatelj. S precejšnjo gotovostjo lahko trdimo, da gre za disertacijo, ki jo je Prijatelj namenil za tisk, saj v njej obravnava že omenjeni jožefizem, janzenizem in neokatolicizem. Zanimiva pa je njegova periodizacija. Ker je Kopitar vse pomembnejše pisatelje svoje dobe imenoval za slaviste, je ta perioda za Prijatelja filološka. Nato sledi poetična perioda, ki je povezana s Prešernom. Z letom 1848 pa se začneja politična perioda.²⁶ Sicer pa je ta disertacija prva verzija kasnejšega dela *Duševni profili slovanskih preporoditeljev*.²⁷

Po Jagićevemu posredovanju je Prijatelj dobil štipendijo za Rusijo, profesor ga je spodbujal, naj se habilitira za docenta za slovansko literarno zgodovino, pozneje

22 V. Jagić: Die Doctordissertation von Stud. Phil Ivan Prijatelj. UAW. I. Prijatelj. Rigorosenakt. PN 1540. V reviji *Archiv für slavische Philologie* je Prijatelj leta 1901 objavil recenzijo Ilešičeve knjige *Prešeren in slovanstvo*.

23 Iskra Čurkina: *Rusko-slovenski kulturni stiki*. Ljubljana: Slovenska matica, 1995, str. 162.

24 K. Jireček: Die Dissertation des Candidaten Ivan Prijatelj. UAW. Johann Prijatelj. Rigorosenakt. PN 1540.

25 A. Slodnjak: Ivan Prijatelj, str. 27.

26 I. Prijatelj: Fünfzig Jahre slovenischen geistigen Lebens (1780–1830). str. 83–84. Rz NUK 973 III A, št 31.

27 A. Slodnjak: Ivan Prijatelj, str. 27.

mu je docenturo na češki Karlovi univerzi ponujal tudi Jiří Polívka,²⁸ po prvi svetovni vojni pa je postal profesor slovanskih književnosti na novoustanovljeni Univerzi v Ljubljani.

Prijatelj je bil drugi in zadnji doktorand, ki se je vpisal še v 19. stoletju, šele štiri leta pozneje mu je sledil **Rudolf Molè** (1883–1965), ki je pri Jagiću poslušal zgodovino slovanske filologije, ljudskega pesništva in starocerkvenoslovanskega slovstva, pri Vondráku historično gramatiko češkega jezika, pri Rešetarju pa novejšo in starejšo srbohrvaško književnost ter primerjalno slovansko oblikoslovje. Ob slavistiki je študiral tudi klasično filologijo: pri Hansu von Arnimu je imel zgodovino atiške dramatike in Platona, pri Haulerju Horacijeve epistole, pri Augustu Engelbrechtu pa rimsko metriko, homersko pesništvo ter rimsko satiro. Doktorsko disertacijo pa je posvetil Jakobu Zupanu (*Jakob Supan. Ein Beitrag zur slowenischen Literaturgeschichte*). Spodbuda je bila verjetno Jagićeva nova knjiga korespondence znamenitih slavistov, v kateri so objavljena številna pisma Kopitarja in Primica Zupanu.²⁹ Jagić je v svoji oceni poudaril, da Zupan celo znotraj manj pomembne slovenske literature ne igra vidne vloge, čeprav je imel kot doktorand dunajske teološke fakultete večje ambicije, pomembni pa so bili stiki s Kopitarjem in Zoisom. Verjetno je prav Zupanov občutek splošnega razočaranja Moleta spodbudil, da je prodril v temno življenjskih razmer tega propadlega individuuma in nam osvetlil njegovo življenje.³⁰ Jagić je pohvalil Zupanovo biografijo, čeprav je menil, da je zaradi pomanjkanja virov kaj ostalo tudi nepojasnjeno. Tudi v tej disertaciji so bili pomemben vir že omenjena korespondenca ter Zoisova pisma, ki jih je za objavo pripravljala Prijatelj. Molè je s pomočjo virov ustrezno predstavil zlasti Zupanov študij na Dunaju pri specialistu za hebrejščino Jahnu ter vstop v Zoisov krog po opravljenem doktoratu.³¹ Verjetno je bil Molè eden prvih literarnih zgodovinarjev, ki je raziskoval v dunajskem univerzitetnem arhivu, saj se zahvaljuje tamkajšnjemu arhivarju Arthurju Goldmannu. Zupan je med letoma 1807 in 1808 opravljal rigorozne iz cerkvene zgodovine, bibličistike, kanonskega prava, dogmatike in moralne ter pastoralne teologije.³² Zanimiva je tudi Moletova rekonstrukcija dogodkov

28 A. Slodnjak: *Življenje*, str. XII–XIII.

29 *Neue Briefe von Dobrowsky, Kopitar und andere Süd- und Westslaven*. Herausgegeben von V. Jagić. Berlin: Wiedmann, 1897.

30 V. Jagić: Gutachten. UAW. R. Mole. Rigorosenakt. PN 2085.

31 Rudolf Mole: Doneski k življenjepisu dr. Jakoba Zupana (Doba od 1785–1817). V: *Carniola*, let. 2 (1910), str. 101–113.

32 Rudolf Mole: Ein Beitrag zur Biographie Jakob Supans. V: *Carniola*, let. 1 (1909), str. 163.

iz časa Zupanovega kaplanovanja. Več kritike je bil deležen drugi del disertacije, saj naj bi Molè premalo natančno popisal Zupanovo literarno ustvarjalnost. Jagić je pokritiziral tudi analizo jezika, saj bi moral Molè ločevati med pesnikovimi novotvorbami, ki so v nasprotju z duhom jezika, in izposojenkami, ki se pojavljajo še danes v slovenščini. Posebno poglavje pa bi moral kandidat po mnenju recenzenta posvetiti Zupanovim pogledom na slovanstvo, saj je bil tu najbolj izviren.

Leta 1900/01 se je na študij germanistike in slavistike vpisal **Janko Lokar** (1881–1963). Pri Heinzlu je poslušal staronemško metriko, interpretacijo minnesangerjev in nemško historično slovnico, pri Minorju pa nemško književnost 19. stoletja, Sturm und Drang in Goetheja, pri Alexandru Weilu pa Lessinga. Medtem ko je Jagić tedaj predaval staro cerkveno slovanščino, Rešetar pa srbohrvaško slovnico, je imel v tem času Murko kurz iz južnoslovanske književnosti prve polovice 19. stoletja. Leta 1904 je Lokar v reviji *Archiv für slavische Philologie* objavil recenzijo Andrićeve knjige o kajkovskih dramah,³³ tri leta pozneje pa je zagovarjal doktorsko disertacijo *Bleiweis und die Bedeutung seiner Novice für die slovenische Sprache* (Bleiweis in pomen njegovih novic za slovenski jezik), ki je prvi doktorat s temo slovenske književnosti po letu 1840. Jagić je pohvalil izbiro teme, saj si je Bleiweisovo delovanje zaslužilo monografsko obravnavo, kandidatu je uspelo narisati vsebinsko bogato, lahko bi celo rekli, izčrpno sliko časopisa *Novice*, ki je bil tedaj zelo popularen celo prek meja slovenskega jezika. Jagić bi pričakoval, da bi kandidat poleg Bleiweisove skrbi za beletristiko prikazal tudi zanimanje za znanost, kar bi dokazalo, da je urednik skušal slediti vsem slojem družbe. Pokritiziral pa je pisanje o senčnih straneh šolstva. Že samo dejstvo, da so šole obstajale, je obrodilo sadove pri Slovencih ali Čehih, v nasprotju s sosednimi Hrvati, kjer je bila (in je še) zaradi pomanjkanja šol izobrazba nižja. Lokar je v svojo disertacijo vpletel številne navedke v slovenščini, kar je recenzenta zmotilo, saj bi moral citate navajati v opombah pod črto, v razpravljalnem delu pa besedilo povzeti v nemščini. Sicer je Lokar v disertaciji natančno popisal genezo *Novic*, na kratko je orisal njihove leposlovne prispevke, največ prostora pa je namenil jezikovni podobi. Zanimivo je tudi poglavje o odnosu *Novic* do ilirizmov in občega slovanskega jezika. Lokar je iz Janežičevega *Slovarja slovenskega in nemškega jezika* izpisal ilirizme, Jagić pa bi rajši imel seznam tistih, ki so jih uporabljali v *Novicah*.³⁴ Sicer pa je Lokar pozneje,

33 J. Lokar: Nikola Andrić. Izvori starih kajkovskih drama. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 26 (1904), str. 284–290, 634–635.

34 V. Jagić: Gutachten. UAW. Johann Lokar. Rigorosenakt. PN 1935.

ko je že deloval kot gimnazijski profesor, objavil razpravo o stališču *Novic* glede knjižnega zedinjenja Slovanov, v kateri poudarja, da je ta časopis združil Slovence s Čehi in Hrvati v pisavi. Načelo ilirizma v jezikovnem oziru ni obveljalo, so pa *Novice* združile slovenska narečja v en slovstveni jezik.³⁵

Tudi **Ivan Pregelj** (1883–1960), poznejši znani pisatelj, si je v akademskem letu 1904/05 izbral študij slavistike in germanistike. Pri Jagiču je poslušal starocerkenoslovansko gramatiko in zgodovino starocerkenoslovanske književnosti, pri Rešetarju zgodovino starejše srbohrvaške književnosti, pri Jirečku pa srednjeveško zgodovino Balkana. Bolj raznolika so bila predavanja na nemcistiki. Minor je imel tedaj predavanja o obdobju Sturm und Drang, Weil von Weilen pa je predaval o Goethejevih romantičnih pesnitvah ter o zgodovini nemškega gledališča. Pregelj si je za svoje doktorsko delo izbral Rogerija Ljubljanskega, in sicer njegovo zbirko pridig *Palmarium empyreum*. Po disertacijah s področja 18. in 19. stoletja je končno prišel na vrsto barok. Prvi del je kandidat posvetil analizi jezika, ki jo je Rešetar skritiziral, saj bi moral Rogerijeve jezikovne posebnosti primerjati z analognimi pojavi v sodobni slovenščini. Več pozornosti bi moral nameniti Rogerijevi določitvi naglasnih znamenj.³⁶ Jireček pa je poudaril, da se pri ocenjevanju Rogerijevega pravopisa ne sme pozabiti, da so bile pridige natisnjene po pridigarjevi smrti in da je marsikaj pripisati poznejšim korektorjem in urednikom. Oba recenzenta sta pohvalila Pregljev trud pri iskanju Rogerijevih virov. A Jireček je menil, da je kandidatov prikaz za vsakogar, ki pred seboj nima redkega originala, težko razumljiv in mestoma nejasen.³⁷ Pregelj je našel Rogerijeve zglede v martirologijih, zlasti v bollandističnih *Acta sanctorum* in v delih Lauretiusa Suriusa. Pri opisih naravnih pojavov se Rogerij sklicuje na Aristotela in Plinija, pomemben vir za njegove pridige pa so bile t. i. specula Vincencija Burgundskega. Rešetar je bil sicer mnenja, da bi moral kandidat bolj natančno pojasniti kapucinov odnos do virov, namreč kako so se pridige soočale s predlogami. Bolj natančno bi moral kandidat pojasniti, zakaj zavrača ustaljeno tezo, da je na Rogerija vplival Abraham a Sancta Clara,³⁸ moral pa bi tudi podrobneje obravnavati Rogerijev odnos do Janeza Svetokriškega. Pregelj je pozneje objavil

35 Janko Lokar: Stališče Bleiweisovih *Novic* glede književnega dela zedinjenja Slovanov. V: *Izvestja c. kr. II. državne gimnazije*. Ljubljana: Kleinmayr in Bamberg, 1907, str. 35.

36 Milan Rešetar: Gutachten. UAW. Johann Pregelj. Rigorosenakt. PN 2559.

37 Jireček: Gutachten. Prav tam.

38 Anton Medved: Zgodovina slovenskega cerkvenega govorništva. Protireformacijska doba. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 9 (1906), str. 280.

izsledke iz svoje razprave, kjer že uvodoma poudarja, da Rogerij Abrahama sploh ni poznal.³⁹ Članek je vzpodbudil zanimivo polemiko med Pregljem in Medvedom, ki je prvi zapisal, da je vpliv zgovornega Abrahama na Rogerija očividni.⁴⁰

Jakob Šilc (1886–1961) se je vpisal na Filozofsko fakulteto jeseni 1906. V prvih semestrih je poslušal zlasti predavanja na germanistiki in romanistiki: Jakob Minor mu je predaval zgodovino nemške drame v 16. in 17. stoletju ter nemško romantiko, Robert Arnold nemško moderno dramo, Stefan Hock pa zgodovino romana. Pri Philippu Beckerju je poslušal francosko metriko in literaturo 16. in 17. stoletja ter obiskoval tudi francoski lektorat. Po služenju vojaškega roka je bila druga polovica študija bolj slavistično usmerjena. Pri Vondráku je poslušal zgodovino novejših čeških književnosti, pri Rešetarju srbohrvaško književnost 17. stoletja, pri Jirečku pa zgodovino balkanskega polotoka. Obiskoval je tudi predavanja iz dialektologije, primerjalne južnoslovanske gramatike in seminar iz stare cerkvene slovanščine. Zanimivo, da je prisostvoval tudi umetnostnozgodovinskim predavanjem Josefa Strzygowskega (Madžarske najdbe iz časa selitve narodov, Metodika opazovanja umetnin, Umetnost avstrijskega Jadrana).

V svojem življenjepisu je Šilc zapisal, da mu je temo disertacije *Josip Stritar. Seine Tätigkeit und seine Verdienste für die slovenische Literatur* (Josip Stritar, njegovo delovanje in zasluge za slovensko književnost) predlagal Rešetar.⁴¹ To je bil prvi in tudi edini literarnozgodovinski doktorat na dunajski univerzi o še živečem slovenskem literarnem ustvarjalcu. Po mnenju kandidata je opus tedaj petinsedemdesetletnega literata zaključen, saj ni več pričakovati stopnjevanja njegove poetične moči, marveč njeno pojevanje. Zelo moderen pa je uvod: »Če lahko po Hippolytu Tainu posamezno osebo vidimo kot produkt rase, milieuja in momenta, in se tudi v nemški literarni vedi pedantno poudarja pokrajinski milieuj pri presoji posameznega pesnika, potem lahko to doktrino s posebnim uspehom apliciramo na Stritarja, čigar bit in dejavnost sta veliko bolj skupek nanj delujočih dejavnikov kot pa emanacija prvobitne energije, ki svoji okolici narekuje svoje lastne zakonitosti.«⁴² Ob teh mislih

39 Ivan Pregelj: P. Rogerius Labacensis: Palmarium empyreum. Doneski k poznavanju takozvane frančiškanske pridige v slovenskem slovstvu. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 13 (1910), str. 2–16.

40 A. Medved: P. Rogerius Labacensis in Abraham a S. Clara. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 13 (1910), str. 129.

41 UAW. Jakob Šilc. Rigorosenakt. PN 3398.

42 Jakob Šilc: *Josip Stritar. Seine Tätigkeit und seine Verdienste für die slovenische Literatur*, str. 3. Prvi je Šilčevo disertacijo analiziral že Jože Pogačnik leta 1963.

Šilc navaja razlago determinizma v *Moderni drami*, monografiji svojega profesorja Roberta Arnolda, ter članek, v katerem August Sauer dokazuje, kako se v Franzu Grillparzerju uteleša vse tipično »nemškega plemena v Avstriji«. ⁴³ Najbolj zanimiva pa so poglavja, v katerih primerja Stritarjevo književnost z evropsko. Šilc poudarja, da je z *Zorinom* v slovensko književnost vstopila pisemska tehnika, ki pa ni imela nasledstva. Bolj pa je učinkovalo z njo povezano razpoloženje. Šilc ugotavlja, da je kompozicija *Zorina* bolj podobna preprosti kompoziciji v romanu *Trpljenje mladega Wertherja* kot pa zapleteni v *Novi Heloizi*. Kot Rousseau ali Goethe se tudi Stritar predstavi kot izdajatelj pisem, ki mu jih je poslal junak ali pa jih je našel v njegovi zapuščini. Če je Rousseau želel damam dobavljati vzorčna pisma, Goethe prikazati človeško usodo, pa je imel Stritar po mnenju Šilca didaktični namen posvariti mladino pred zablodami preveč trpečega srca. Šilc poudarja, da je Zorinov položaj drugačen kot Saint-Preuxov ali Wertherjev. V *Novi Heloizi* in v *Wertherju* se mladenka med dvema moškima odloči za bolj praktičnega in sčasoma z njim najde srečo. Pri Stritarju pa Dela umre od žalosti, saj se je morala svoji sreči odpovedati. Šilc raziskuje tudi vlogo zaupnega prijatelja v vseh treh delih. Pri Rousseauju in Goetheju se ljubezen stopnjuje do najvišje strasti, pri Stritarju pa ostaja v okvirih sentimentalnega. Rousseaujeva posebna naklonjenost do veličastne narave se pri Goetheju razširi v univerzalno občutenje narave, pri Stritarju pa se zoži v ljubezen do idiličnega. V vseh treh romanih vlada naklonjenost do podeželanov in otrok. Zorinov konec pa bolj spominja na Saint-Preuxa, ki počasi hira, kot na odločno Wertherjevo dejanje. Ta del disertacije je bil spisan pod vplivom monografije *Richardson, Rousseau und Goethe*, v kateri Erich Schmidt analizira kompozicijo in motiviko treh pisemskih romanov. Šilca tudi ne preseneča Stritarjeva naklonjenost do literature 18. stoletja, saj meni, da ima doba Rousseauja in Sturm und Dranga veliko skupnih potez z liberalizmom 19. stoletja, ki je tudi cenil svobodo in bratsko ljubezen.

Po mnenju recenzentov Rešetarja in Vondráka je Šilc ustrezno popisal dejavnost zaslužnega pisatelja Stritarja in uspešno prikazal njegov pomen v zgodovini slovenske književnosti, pri tem pa je prišel do podobnih rezultatov kot Prijatelj, a ni prevzel njegovih misli, temveč je prepričljivo utemeljil samostojno mnenje. Recenzenta sta pohvalila poglavja o Stritarju kot pesniku in dramatik, manj kot satiriku, o prozodiji pa bi moral povedati kaj več. ⁴⁴

43 Robert F. Arnold: *Das moderne Drama*. Strassburg: Trübner, 1912, str. 84. August Sauer: Grillparzer und Wien. V: *Österreichische Rundschau*, let. 22 (1910), str. 133.

44 Ocena, ki sta jo podpisala Rešetar in Vondrak, je ohranjena v Šilčevem doktoratu v dunajski univerzitetni knjižnici. UBW.D-14372.

Zadnji doktorat pred začetkom prve svetovne vojne je spisal **Avgust Pirjevec** (1887–1943), ki se je po končani goriški realki oktobra 1906 najprej vpisal na Visoko tehnično šolo na Dunaju, kjer je imel opisno geometrijo, teorijo projekcije zemljevidov ter osnove višje matematike. Poslušal je tudi predmet Estetika upodabljaljajočih umetnosti, pri katerem je Friedrich Jodl razlagal probleme umetnosti in narave, resničnosti in iluzije ter opisoval temeljne zgodovinske slogovne oblike. Naslednje akademsko leto se je Pirjevec prepisal na Filozofsko fakulteto, kjer je na germanistiki poslušal zgodovino novejšje (Minor) in starejše nemške književnosti s staronemško metriko (Seemüller), nemško zgodovinsko slovnico (Jellinek) in nemško teatrologijo (Weil von Weilen), na slavistiki pa rusko slovnico (Jagić), staro cerkveno slovanščino (Vondrák) ter zgodovino srbohrvaške književnosti (Rešetar). Na filozofiji je pri Laurenzu Müllnerju poslušal predavanja o filozofiji srednjega veka s posebnim ozirom na Dantejevo *Commedio Divino* ter spet pri Jodlu o Schopenhauerju. Po desetih semestrih je Pirjevec zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom *Fran Levstik mit besonderer Berücksichtigung seiner philologischen Arbeiten* (Fran Levstik s posebnim ozirom na njegova filološka dela). Odločitev, da obravnava slovenskega pisatelja, ki je bil zaslužen za konsolidacijo slovenskega jezika, kot jezikoslovca, sta recenzenta Rešetar in Vondrák pozdravila, pokritizirala pa sta slabo preglednost disertacije, kandidat bi storil bolje, če bi zapisal le načela, ki so vodila Levstika pri preoblikovanju Prešernovih pesmi, kot pa da je vse te spremembe navedel v strogem slovničnem zaporedju. Tudi analiza *Napak* ni pregledna. Recenzenta bi si želela obširnejši prikaz jezika in sloga v *Popotovanju* in *Martinu Krpanu*.⁴⁵

Sklep

Disertacije s področja slovenske literarne zgodovine lahko razdelimo na Jagićevo in Rešetarjevo obdobje. Pri Vidicu, Prijatelju in Moletu je bil pomemben vir korespondenca znamenitih slavistov, ki jo je njihov mentor Jagić objavljial v osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja. V tem obdobju je v ospredju zanimanja slovenska književnost s konca 18. in začetka 19. stoletja. V ocenah je bil Jagić pozoren na zgodovino šolstva, pričakoval je tudi natančno filološko analizo besedil. Vidicu je omogočil objavo v reviji *Archiv für slavische Philologie*, s čimer se je slovenska literarna zgodovina zanimivo internacionalizirala. Z Rešetarjem se disertacije

45 Milan Rešetar, Wenzel Vondrak: Beurteilung der Dissertation des cand. Phil August Pirjevec. UAW. Rigorosenakt PN 3429.

usmerijo tudi v sodobno književnost, pri Šilcu je prisoten tudi komparativistični vidik, povezan z njegovo romanistično in germanistično izobrazbo, navezuje pa se tudi na ključnega pozitivističnega teoretika Taina in znanega pozitivističnega literarnega zgodovinarja Ericha Schmidta. Tudi sicer se večina ohranjenih disertacij ukvarja z avtorjevo biografijo, literarno delo in njegove posamezne vsebine pa se razlaga po genetični zvezi z ustreznimi vidiki avtorjeve duševnosti, ki se jih postavlja v odvisnost od njihovih realnih determinant.⁴⁶

Seznam virov in literature

Arhivski viri

Nacionalna i sveučilišna knjižnica v Zagrebu

Vidic, Fran: Pismo V. Jagiću, Št. Pavel, 8. 4. 1898. R 4610b.

Vidic, Fran: Pismo V. Jagiću, Št. Pavel, 20. 4. 1898. R 4610b.

Prijatelj, Ivan: Pismo V. Jagiću, 31. 7. 1901. R 4610b.

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, Rokopisna zbirka:

Vidic, Fran: Pismo F. Levcu. Dunaj, 10. 5. 1896. NUK Rz Ms 1409.

Vidic, Fran: Pismo M. Murku, Št. Pavel, 8. 10. 1896. NUK Rz Ms 1119.

Vidic, Fran: Pismo M. Murku, Št. Pavel, 15. 1. 1898. NUK Rz Ms 1119.

Vidic, Fran: Valentin Vodnik's Leben, Dichtungen und Sprache. NUK Rz Ms 1834.

UAW – Archiv der Universität Wien (Arhiv Univerze na Dunaju):

Nationale (vpisnice): Lokar, Johann; Molè, Rudolf; Pirjevec, August; Pregelj, Johann; Prijatelj, Johann; Šilc, Jakob; Vidic, Fran.

Rigorosenakt (personalne mape z doktorskimi akti): PN 1935: Johann Lokar, PN 2085: Rudolf Molè, PN 3429: August Pirjevec, PN 2559: Johann Pregelj, PN 1540: Johann Prijatelj, PN 3398: Jakob Šilc, PN 1091: Fran Vidic.

Rigorosenprotokoll (zapisniki doktorskih izpitov): Lokar, Johann; Molè, Rudolf; Pirjevec, August; Pregelj, Johann; Prijatelj, Johann; Šilc, Jakob; Vidic, Fran.

UBW – Universitätsbibliothek Wien (Univerzitetna knjižnica na Dunaju):

Disertacije obravnavanih doktorskih kandidatov:

sig. D-14372: *Josip Stritar. Seine Tätigkeit und seine Verdienste für die slovenische Literatur* (Šilc, Jakob).

sig. D-13408: *Bleiweis und die Bedeutung seiner Novice für die slovenische Sprache* (Lokar, Johann)

- sig. D-13729: *Jakob Supan. Ein Beitrag zur slovenischen Literaturgeschichte* (Mole Rudolf)
 sig. D-13889: *P. Rogerius Labacensis Palmaryum empyreum* (Pregelj, Johann)

Natisnjena literatura

- Arnold, Robert F.: *Das moderne Drama*. Strassburg: Trübner, 1912.
- Čurkina, Iskra: *Rusko-slovenski kulturni stiki*. Ljubljana: Slovenska matica, 1995.
- Dolar, Darko: *Pozitivizem v literarni vedi*. Ljubljana: DZS, 1978.
- Jagoditsch, Rudolf: Die Slavistik an der Universität Wien (1849–1963). V: *Studien zur Geschichte der Universität Wien III*. Graz. Köln: Böhlau, 1965, str. 28–54.
- Kalan, Andrej: Valentin Vodnik. V: *Dom in svet*, let. 15 (1902), str. 56–58.
- Kos, Janko: *Predromantika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1987.
- Lokar, Janko: Nikola Andrić. Izvori starih kajkovskih drama. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 26 (1904), str. 284–290, 634–635.
- Lokar, Janko: Stališče Bleiweisovih Novic glede književnega dela zedinjenja Slovanov. V: *Izvestja c. kr. II. državne gimnazije*. Ljubljana: Kleinmayr in Bamberg, 1907, str. 3–35.
- Medved, Anton: P. Rogerius Labacensis in Abraham a S. Clara. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 13 (1910), 129.
- Medved, Anton: Zgodovina slovenskega cerkvenega govorništva. Protireformacijska doba. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 9 (1906), str. 264–286.
- Mole, Rudolf: Doneski k življenjepisu dr. Jakoba Zupana (Doba od 1785–1817). V: *Carniola*, let. 2 (1910), str. 101–113.
- Mole, Rudolf: Ein Beitrag zur Biographie Jakob Supans. V: *Carniola*, let. 1 (1909), str. 163.
- Pogačnik, Jože: *Stritarjev literarni nazor*. Ljubljana: Slovenska matica, 1963.
- Pregelj, Ivan: P. Rogerius Labacensis: Palmarium empyreum. Doneski k poznavanju takozvane frančiškanske pridige v slovenskem slovstvu. V: *Voditelj v bogoslovnih vedah*, let. 13 (1910), str. 2–16.
- Sauer, August: Grillparzer und Wien. V: *Österreichische Rundschau*, let. 22 (1910), 133–137.
- Slodnjak, Anton: Ivan Prijatelj med slovstvenimi zgodovinarji svoje dobe. V: *Prijatelj zbornik*. Ljubljana: Slovenska matica, 1975.
- Slodnjak, Anton: Življenje in delo Ivana Prijatelja. V: *Dusevni profili slovenskih prepoditeljev*. Ljubljana: Merkur, 1935.
- Tominšek, Josip: Fr. Vidic. Valentin Vodnik. V: *Ljubljanski zvon*, let. 22 (1902), str. 65–66.
- Vidic, Fran: Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter. V: *Archiv für slavische Philologie*, let. 23 (1901), str. 386–461; let. 24 (1902), str. 74–103.
- Vidic, Fran: Vodnikov anakreontizem. V: *Ljubljanski zvon*, let. 19 (1899), str. 562–564.